

Β'
Ο ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΛΟΥΚΑΡΙΣ
ΩΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ἡ πρώτη πατριαρχία τοῦ Λουκάρεως ἐν ΚΠόλει.

Οἱ «ἐπὶ δυτικοῦ βήματος τὰ περὶ Κυρίλλου ἀνακρίνοντες»¹ ἐφάντασθησαν, ὅτι ἡδύνατο ὁ Πατριάρχης ἐκεῖνος νὰ κατορθώσῃ τι γενναῖον κατὰ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς σπείρας τῶν λυμαινομένων τὴν Ἀνατολὴν λατινοφρόνων Ἑλλήνων ἄνευ τῆς ἐπικουρίας τοῦ προτεσταντισμοῦ, καὶ ὅτι, ἐπειδὴ τὴν ἐπικουρίαν ταύτην ἐζήτησεν, ἦτο προτεστάντης· οὐχὶ δὲ ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἀπεριγράπτως δεινῶν ἐκείνων περιστάσεων τῆς Ἐκκλησίας, μόνος αὐτὸς ἀναδεχόμενος τὰς εὐθύνas τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ παπισμοῦ, ἀδήριτον εἶχεν ἀνάγκην τῆς προτεσταντικῆς ἀρωγῆς κατὰ τοῦ κοινοῦ ἄλλως τε ἐχθροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς, ὑπολαβὼν ὡς ἄμεσον τὸν ὄλεθρον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐνεκα τῶν δραστηρίων ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ παπισμοῦ ὀργάνων, διενεήθη νὰ ἐπιληφθῆ καὶ αὐτὸς τοῦ προσηλυτισμοῦ. Βεβαίως καὶ πρότερον, κατὰ τὸν 1στ' αἰῶνα ἐπὶ Ἱερεμίου β' καὶ ἐπὶ Μελετίου Πηγᾶ², οἱ προτεστάνται ἐπεζήτησαν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπολαβόντες, ὅτι αὕτη θὰ ἐδέχετο τὰς δοξασίας αὐτῶν· ἄλλ' ἡ ἀπόπειρα αὐτῶν οὐδένα ὑστερόβουλον προσηλυτιστικὸν ἔφερε σκοπὸν, οὐδ' ἐστειρέτε σεβασμοῦ πρὸς τὴν πάσχουσαν καὶ ταλαιπωρουμένην Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐνωτικὴ ἐκείνη ἀπόπειρα δὲν ἐξεδηλώθη ὡς κατ'ἔχρησιν τῆς δεινῆς θέσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Νῦν ὅμως τὰ πράγματα μετελλάγησαν· αἱ μεγάλαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρῶσοδοι τοῦ παπισμοῦ ἐφόβισαν τοὺς προτεστάντας, ἐσκανδάλισαν καὶ ἐνέβαλον εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἐπιληφθῶσι καὶ αὐτοὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ τῆς Ἀνα-

1. *I. Βελλοῖδου*, Χρυσόβουλλα καὶ γράμματα... (Βενετία 1893) σ. 34.

2. *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Σχέσεις Ὁρθοδόξου καὶ διαμαρτυρομένων ἀπὸ Ἱερεμίου β' μέχρι Κυρίλλου Λουκάρεως, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1927.

τολής. Προὔκειτο νῦν οὐχι περὶ θεωρητικῆς συζητήσεως, περὶ τοῦ ἂν ἢ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία συμφωνεῖ ἢ οὐ πρὸς τὸν λατινισμὸν ἢ τὸν προτεσταντισμὸν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἂν θὰ καταστῆ ἢ Ἐκκλησία αὕτη λατινικὴ ἢ προτεσταντικὴ.

Ἐν ταῖς σκέψεσι ταύταις τῶν λατίνων καὶ τῶν προτεσταντῶν παρεμβάλλοντο καὶ πολιτικοὶ ὑπολογισμοί. Διότι διεξήγετο ἔτι ὁ ἐν Εὐρώπῃ ὀλοθρευτικὸς θρησκευτικὸς πόλεμος διὰ τῶν ὄπλων καὶ ἤρξαντο αἱ ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς βλέψεις τῶν ξένων. Τοιαύτην δὲ εἶχεν, ἐν τῷ σφοδρῷ ἐκείνῳ τῶν λατίνων καὶ τῶν προτεσταντῶν ἀνταγωνισμῷ, σημασίαν ἢ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ὥστε ἡγεμόνες καὶ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης ἐμερῶν περὶ τῆς ὑποστηρίξεως ἢ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ πτωχοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχου· «ἀπέβη δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις ὀρχήστρα τῆς παπικῆς ἀναισχύντου κακουργίας καὶ τῆς ἠπιωτάτης καὶ χαριτοβλεφάρου ραδιοουργίας τῶν λουθηροκαλβίνων, οἵτινες ἀφανῶς μὲν ἔτι τότε καὶ πλαγίως ἐνήργουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὅμως ἀντεφιλοτιμοῦντο πρὸς τοὺς παπιστάς, πότερος αὐτῶν ν' ἀρπάσῃ τὸ θῆραμα τῆς ὀρφανῆς φαινομένης καὶ ἀμαθοῦς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας». Ἐξ Ἰσου λοιπὸν πρὸς τοὺς λατίνους ἀντιγωνίζοντο νῦν καὶ οἱ προτεστανταί, οἵτινες, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὰς μεγάλας τοῦ παπισμοῦ προόδους ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐνόμιζον ὅτι ἦτο ἀναπόφευκτος ὁ κίνδυνος αὐτῆς πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτω ὁ κατὰ τὸ 1621 διορισθεὶς πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν ΚΠόλει Θωμᾶς Row (ἢ Roe) ἐνόμισεν ὅτι ἐκέρδισεν ἤδη τὸν Κύριλλον Λούκαριν ὑπὲρ τῶν προτεσταντικῶν ἀρχῶν, διότι ἐν ἐκθέσει αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλεῆ τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβον α'. ἀπὸ 29 Ἀπριλίου 1622 ἔγραφεν ὅτι ὁ Πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἄνθρωπος λίαν μεμορφωμένος καὶ μεγάλης θελήσεως, ἀπὸ θρησκευτικῆς δ' ἀπόψεως εἶναι καλβινιστής, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ ν' ἀποδείξῃ τοῦτο. Εἰς πρώτην μεταβολὴν ἐνταῦθα εὐκολὸν εἶναι νὰ θέσῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον².

Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ταύτην τὸν παπικὸν θρόνον κατεῖχεν ὁ πρῶτος Ἰησουίτης Πάπας Γρηγόριος XV (1621—1623), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἰδρύθη ἡ Congregatio de propaganda fidei, προορισθεῖσα καὶ

1. Ζ. Μαθᾶ, Κατάλογος τῶν Ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως... Ναύπλιον 1837 σελ. 169.

2. V. Roe, Negotiations in his Embassy to the Ottoman Porte 1621—28, London 1740, παρὰ Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches in Europa, IV 365. 366. Ν. Μοσχοπούλου, Le Patriarche Cyrille Lukaris, ἐν Ἐφημ. «Le Messager d' Athènes» 1 Ἰουλίου 1938.

διὰ τὴν Ἀνατολὴν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ φροντίζειν περὶ τῆς εἰς τὸ λατινικὸν δόγμα ἐπιστροφῆς «ἐκείνων τῶν ἄλλοτε διὰ τοσούτων ὠραίων προτε-
ρημάτων πεπρωκισμένων λαῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, οἵτινες νῦν
κεῖνται ἐν καταστάσει βλακειᾶς, ἀνέλαβον δὲ σχεδὸν τὴν φύσιν τῶν
θηρίων καὶ διατηροῦνται μόνον ἵνα χρησιμεύσωσι πρὸς πληθυσμὸν
τῶν κατοίκων τοῦ Ἄδου χάριν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ»¹.
Ταῦτα ἔγραφεν ὁ Πάπας τῆ 21 Ἰουλίου 1622 ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ
τῆς ἰδρύσεως τῆς προπαγάνδας.

Εἰς τὰς δραστηρίας ταύτας τῶν λατίνων ἐνεργείας ἤρξαντο οἱ προ-
τεστάνται ἀντιτάσσοντες τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐνεργείας· ἀπομιμούμενοι δὲ
τοὺς λατίνους ἤρξαντο ἐκδίδοντες συγγράμματα πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν
Ἑλλήνων. Τοιοῦτο σύγγραμμα ἐξεδόθη τῷ 1622 ἐν Βιτεμβέργῃ, ἢ
Κατήχησις τοῦ Ζαχαρίου Γεργάνου, ἣτις ἦτο καθαρῶς προτεσταντικὴ².
Καὶ ἦτο βεβαίως, κατ' ἀρχήν, λίαν παραμυθητικόν, ὅτι Πανεπιστήμια
τῆς Εὐρώπης καὶ ἄνδρες γερμανοὶ σοφοὶ ἐμερίμωναν περὶ τοῦ φωτι-
σμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς Κατηχήσεως τοῦ
Γεργάνου ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα τῶν καθηγητῶν τῆς Βιτεμβέργ-
γης· ἔτι δὲ παραμυθητικώτερον, ὅτι μετὰ τινα ἔτη κυβερνήσεις εὐρω-
παϊκαὶ καὶ πρεσβεῖαι αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σπουδαίως ἐμε-
ρίμωναν περὶ τῆς εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τῆς
ἁγίας Γραφῆς καὶ διαδόσεως αὐτῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλά, δυσ-
τυχῶς, ταῦτα πάντα ἀπεσκόπουν εἰς ὅ,τι ἔξ ἀντιθέτου ἀπεσκόπουν αἱ
λατινικαὶ προσηλυτιστικαὶ ἐνέργειαι καὶ τὰ Ἰησοῦτικὰ βιβλία, εἰς τὴν
διάδοσιν, δηλονότι, κακοδοξιῶν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Τοιαύτη ἐνέρ-
γεια τῶν προτεσταντῶν, πρὸς στιγμὴν, ἀνέκοπτε τὰς προόδους τοῦ
λατινισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διότι ἦτο σοβαρὰ κατ' αὐτοῦ ἀντίδρασις.

Ὡς τοιαύτην ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν ὁ Λούκαρις, ὅστις,
ἅμα γενόμενος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ
προέτρεψε τοὺς ὀρθοδόξους ν' ἀποσπάσωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν ἀπὸ
τῶν ἰησοῦτικῶν σχολείων³. Τοιαῦτα σχολεῖα ὑπῆρχον ἤδη πανταχοῦ
τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ Γαλατῆ. Ἐκ
τῶν πρώτων δὲ πράξεων τοῦ εὐσεβοῦς Πατριάρχου ὑπῆρξεν ἡ κατὰ
τὸν Ἰούλιον τοῦ 1622 καθαγίασις τῆς μνήμης τοῦ δσίου Γερασίμου

1. *A. Δ. Κυριακοῦ*, Ἑκκλησιαστικὴ ἱστορία Γ, 111—112.

2. Legrand, ἐνθ' ἀν. I, 159. *Δημητράκοπούλου*, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς
σελ. 149—150.

3. *A y m o n*, Monuments, σ. 204.

τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας († 15 Αὐγούστου 1579), ὅστις ἐμόνασεν ἐν Παλαιστίνῃ, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ, καὶ ὁσίως ἐτελεύτησεν ἐν Κεφαλληνίᾳ, διὰ πολλῶν δοξασθῆναι, μετὰ θάνατον, θαυμάτων. Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ ἁγ. Γερασίμου ἐγένετο κατ' αἰτήσιν Ἱερεμίου, Παχωμίου Ἐπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὁκτῶ ἱερέων καὶ τινων μαθητῶν τοῦ ὁσίου¹.

Ἡ πράξις αὕτη τοῦ Κυρίλλου ὑπῆρξε καλὴ ἀπαρχὴ τῆς δράσεως αὐτοῦ ὡς ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθημάτων τῶν πιστῶν. Ὑπὲρ τούτου δὲ ἠγωνίζετο καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου, διὰ τοῦ ὁποίου προσεπάθει νὰ ἐμβάλλῃ

1. Legend, I, 188—193. *M. Γεδεών*, Πατριαρχικοὶ πίνακες σ. 551. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια Γ, 48. Σημειωτέον ὅτι ἡ τε αἰτήσις καὶ ἡ Πράξις ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ἐξῆς τεύχει τὸ α': «Βιβλίον τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου βεβαίως καλούμενον, τυπωθὲν διὰ δαπάνης καὶ ἐπιμελίας (sic) τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου πρώην Μαΐνης κυρίου Ἱερεμίου, ἐν Λενδώνῃ, παρὰ Ἰωάννη τῷ Ἀβιλανδ κατὰ τὸ ἀρχε' τῆς ἐνσάρχου τοῦ Σωτήρος ἡμῶν οἰκονομίας». Ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὑπάρχει ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Θεόφιλον Κορυδαλέα παρὰ Παΐσιου Μεταξᾶ, Πρωτοσυγκέλλου Legend, I, 188—194. Πρβλ. *M. Γεδεών*, Χρονικὰ Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, σ. 81. Σημειωτέον ὅτι τὸ σχέδιον τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ἁγ. Γερασίμου συνέταξεν ὁ Θεόφιλος Κορυδαλεύς, *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Δύο ἔγγραφα ἐπισήμου ἀνακηρύξεως (κανονισμοῦ) ἁγίου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ» Κύπρου, Ε, 1915, σ. 397—409. Τὴν πράξιν ὑπέγραψε καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης, ἄπορον δὲ ἀληθῶς πῶς οἱ ἐκδόντες τύποις τὴν Πράξιν προσέθηκαν καὶ τὸ ὄνομα Ἰωακείμ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, Πρβλ. καὶ *Δημητρίου Λυκούδη*, Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Γερασίμου τοῦ νέου ἀσκητοῦ κιλ. Πάτρι 1870, σ. 13, ἀλλὰ ἐν ἔτει 1622 Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἦτο ὁ Ἰγνάτιος γ' (1620—1634) ἔχων ἀντίπαλον τὸν διεκδικοῦντα τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀντιοχείας Κύριλλον δ'. Δαββᾶς (1628—1634), *Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Εἰδήσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιστ'. μέχρι τῶν μέσων τοῦ ιξ' αἰῶνος (Ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου) Ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 14. Ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κειμένῳ τῆς Πατριαρχικῆς Πράξεως δὲν ὑπάρχει ὑπογραφή. Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Γ, 48 ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 333 κώδικος τοῦ Πατριαρχείου, ἄνευ ὑπογραφῶν. Ἀξιοσημείωτον ὅτι περὶ τὸ 1622 ἐν Λεοντοπόλει ἐξεδόθη ρωσιστὶ σύγγραμμα κατὰ τοῦ οὐντισμοῦ ὑπὸ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἐξάρχου Ἀλεξανδρείας, ἡγουμένου, Ἐπιστήμη περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς οὐνίας, τοῖς εὐσεβέσιν ὀρθοδόξοις ἱερεῦσι σαφῆς ὑπόδειξις». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο δὲν φαίνεται ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Λουκάρεως, ἀλλ' ἀξιοσημείωτος εἶνε ὁ τίτλος αὐτοῦ. Πρβλ. Β. Β. Perepatsin, «Ἡ Ἐπιστήμη» τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Λουκάρεως κατὰ τῆς ἀντιθέου οὐνίας (ῥωσ.) Μίνσκ, 1894.

εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ τὸ τῆς ὀρθοδοξίας πνεῦμα, ἐκβάλλον ἐξ αὐτοῦ τὸ ὄφνειον τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὄλης ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ δράσεως αὐτοῦ καταφαίνεται, ὅτι ὁ Λούκαρις πολὺ ὀρθῶς ἐφρόνει ὅτι ἡ ἀνόρθωσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος διὰ τὸν λαὸν ἦτο δυνατὴ διὰ τῆς ἀναζωπυρώσεως τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν θρησκευτικὸν βίον, διὰ τῆς μετ' ἐπιγνώσεως ἐπιτελέσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων καὶ τῆς τηρήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καὶ θεσμῶν, οἷον τῆς νηστείας, τῆς ἔξομολογήσεως καὶ τῆς ἐπαξίου κοινωνίας τῶν μυστηρίων, διὰ τοῦ φωτισμοῦ, τέλους, καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ. Αἱ ὀμιλῖαι τοῦ Λουκάριου, ἐν ἀπλῇ γλώσσει λαϊκῇ ἐκφωνούμεναι ὑπ' αὐτοῦ, μαρτυροῦσι τὸν ζῆλον τοῦ μεγάλου Πατριάρχου πρὸς τὴν θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου, ὅπερ περιέβαλλεν αὐτὸν δι' ἀφοσιώσεως. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀφοσιώσεως περιέβαλλον τὸν Λούκαριν καὶ οἱ ἱεράρχαι καὶ οἱ λογάδες τοῦ ἔθνους· ἀλλ' ἐχθροὶ αὐτοῦ ἀπηνέστατοι ἦσαν οἱ λατῖνοι καὶ οἱ λατινόφωνοι Ἕλληνες. Ἡ δράσις αὐτοῦ ἀνέτρεπεν ἄρδην τὰ σχέδια αὐτῶν· τούτου δ' ἕνεκα ἄσπονδον κατ' αὐτοῦ πόλεμον ἐξοντώσεως ἐκήρυξαν.

Τῇ 15 Ἀπριλίου 1623 ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας κόμης de Césy (Philippe de Harleay comte de Césy) ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου XIII (1610-1634): «ἔξ ὅτου ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐνετείλατό μοι νὰ ἐνεργήσω, εἰ δυνατόν, τὴν πτώσιν τοῦ Ἑλληνος τῆς Κων/πόλεως Πατριάρχου, ὁ χρόνος δὲν παρήλθεν εἰς μάτην, ἐὰν δὲ τὰ πράγματα ἐξακολουθήσωσιν ὡς ἤρχισαν, οὐδόλως ἀπελπίζω ὅτι θὰ καταβάλω αὐτόν, εἰ καὶ μεγάλης ἀπολαύει ὑποσητρίξεως»¹. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου καταφαίνεται, ὅτι ἐκ Παρισίων ἐδόθησαν ὁδηγίαι περὶ ἐνεργειῶν κατὰ τοῦ Λουκάριου, αἱ δὲ κατ' αὐτοῦ ἐλπίδες τοῦ Césy ἐφαίνοντο ἐκπληρούμεναι· διότι μετὰ δύο ἑβδομάδας, ἦτοι τῇ 30 Ἀπριλίου, ἐπέστειλε πάλιν: «Μεγαλειότατε, καλλίστην χρῆσιν ἐποιησάμην τοῦ χρόνου καὶ τῶν καθηκόντων μου ἀπὸ τῆς τελευταίας πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα ἐπιστολῆς μου· διότι οὕτως εἰργασθὴν ὑπὲρ τῆς πτώσεως τοῦ Ἑλληνος τῆς Κων/πόλεως Πατριάρχου, ὥστε εὐρίσκειται οὗτος τανῦν μακρὰν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, διαταγῇ τοῦ πρώτου Βεζύρου· ὁ καταλαβὼν δὲ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἦλθεν ἤδη ἵνα μ'

1. E. Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria Romanilor, Bucuresti 1882, suppl. I, t. I, 206. V. Semnoz, Les dernières années du Patriarche Gyrylle Lucar en Échos d' Orient 1903 a. 98.

εὐχαριστήση. Εἶνε γέρον ἀγαθός, πρόφην Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμασείας τοῦ Πόντου»¹.

Ὅντως δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου 1623 ἐγένετο ἡ πρώτη πτώσις Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, διὰ τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν πρεσβευτῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, οἵτινες κατήγγειλαν τὸν Λούκαριν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὡς παρασκευάζοντα ἐπανάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων. Οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀνυποστάτου ἐκείνης κατηγορίας τὸ ποσὸν 40.000 ταλήρων, δοθὲν εἰς τὸν Μ. Βεζύρην Μερρά Χουσεῖν πασᾶν, ἀλβανὸν τὴν καταγωγὴν. Δι' αὐτοῦ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις πεισθεῖσα κατεβίβασε τὸν Λούκαριν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ αὐτογνομόνως διάδοχον αὐτοῦ διώρισε τὸν ἐκλεκτὸν τῶν Ἰησουϊτῶν Μητροπολίτην Ἀμασείας Γρηγόριον, ὅστις ὑπὸ τοῦ μισοῦντος αὐτὸν ὀρθοδόξου κλήρου καὶ λαοῦ ὡς παραβλῶψ ἐκαλεῖτο «στραβοαμασείας». Ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἀπέκρουον αὐτὸν διαρρηδὴν· περὶ τούτου δὲ ὁ Césy ἔγραφε τῇ 4 Μαΐου «ἄφ' ἧς ἡμέρας ἀπεμακρύνθη τοῦ θρόνου ὁ φαῦλος ἐκεῖνος ἀνθρωπος διετέλεσε πάντοτε κεκρυμμένος· οἱ δ' Ἕλληνες ἀνθίστανται πεισματωδῶς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ διαδόχου· θέλουσι δὲ ὡς Πατριάρχην τὸν ἐπίσκοπον Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλὰ τοῦτο θεωρῶ ἀδιάφορον· διότι «ἀρκεῖ ὅτι ὁ Κύριλλος δὲν ἐγκαθίσταται καὶ αὐθις ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ὅτι αἰρετικὸς δὲν κατέχει τὸ ἀξίωμα τοῦτο»².

Αἱ τελευταῖαι φράσεις τοῦ γαλάτου διπλωμάτου εἶνε βαρεῖα ἀπήχσις φαρισαισμοῦ, ὃν ἐπιστεγάζει ἡ ἀπαισία εἰρωνεῖα ἐτέρου ἐγγράφου, δι' οὗ πληροφορεῖ, ὅτι μόλις μαθὼν, ὅτι ἐκρύπτετο ὁ Λούκαρις, ἐνήργησε παρὰ τῇ Κυβερνήσει ἵν' ἀποστείλῃ αὐτὸν ἐξόριστον εἰς Ρόδον. Καὶ ἐβλήθη, λέγει ὁ Césy, εἰς φρεγάταν φέρων δεσμὰ εἰς τοὺς πόδας ἵν' ἀνέτως σχολιάσῃ τὸ σύγγραμμα τοῦ Καλβίνου Institutiones³. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετέφρασε βραδύτερον ὁ Ναθαναὴλ Κωνόπιος· ἀλλ' εὐκόλον ἦτο ἀπὸ τοῦδε νὰ συκοφαντῆται ὁ Λούκαρις. Ἀπήχθη δὲ ὁ μέγας ἐθνάρχης ἐξόριστος εἰς τὴν Ρόδον, οἱ δὲ Ἰησουῖται καὶ οἱ λατινόφρονες ἐθριάμβευον. Τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ αὐτῶν ἐγένετο τῇ 28 Μαΐου 1623 ἀπόπειρα ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ἀλλ' οἱ μὴ στέργοντες τὸν ἐπιβάτην ὀρθόδοξοι, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας, κρατερῶς ἀπέκρουον αὐτόν· οὐδὲ καθίστατο δυνατὸν νὰ

1. Hurmuzaki, Ἐνθ' ἀν. σ. 208.

2. Αὐτόθι, σ. 208-209.

3. Αὐτόθι, σ. 209-210.

παρουσιασθῆ οὗτος εἰς τὸν νέον Μ. Βεζύρην, καίτοι οἱ Ἰησουῖται ἐδαπάνησαν ἱκανὰ χρήματα πρὸς τοῦτο· ἄνευ δὲ τῆς παρουσιάσεως ταύτης καὶ ἡ ἐπίσημος ἐγκαθίδρυσις ἦτο ἀδύνατος. Ὁ κόμης de Césy ἔγραφε τῇ 15 Ἰουνίου «ὁ νέος Πατριάρχης Γρηγόριος ἐνισχύεται ὁσημέραι παρὰ τὰ ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας, καὶ Ὀλλανδίας προσκόμματα διὰ τῶν μητροπολιτῶν τῶν φίλων τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου· ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι θὰ ὑποβάλλῃ τὰ σέβη αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Κύριον (saluera le grand Seigneur) ἐντὸς ὀλίγου· διότι ἐκπληροῖ πάνθ' ὅσα οἱ Πατριάρχαι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ δίδωσιν εἰς τὸν μέγαν Κύριον, ὅταν καταλαμβάνωσι τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Ἐβोधήθησα αὐτὸν σθεναρῶς καὶ ἐπωφελῶς». Μετὰ τρεῖς ὅμως ἑβδομάδας ἔγραφε πάλιν ὁ Césy «καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο ὁ Γρηγόριος δεκτὸς ἐν πομπῇ παρὰ τοῦ πρώτου Βεζύρου, εἰς ὃν εἶχε δώσει ἔγγραφον πρὸς τοῦτο ἐντολὴν ὁ μέγας Κύριος, ὁ ἀγαθὸς καὶ δύστηνος ἄνθρωπος ἐπαύθη, ὡς ἤθελον τοῦτο οἱ ἐνταῦθα μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνεχθῶσι Πατριάρχην διορισθέντα παρὰ τοῦ πρώτου Βεζύρου, ἄνευ τῆς νενομισμένης ἐκλογῆς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξωσι Πατριάρχην τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν θέλησιν αὐτῶν»¹.

Ὅντως δὲ τῇ 25 Ἰουνίου 1623 συνελθόντες οἱ Ἀρχιερεῖς ἐξέλεξαν Πατριάρχην τὸν μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως Ἀνθιμον². Τοῦτο ἦτο διὰ τοὺς Ἰησουῖτας ἱκανὸς θρίαμβος· διότι ἐξέλιπε μὲν ἐκ τοῦ μέσου ὁ Λούκαρις, εὐκόλον δὲ ἦτο νὰ παρασυρθῆ πρὸς τὸ μέρος αὐτῶν ὁ Ἀνθιμος. Ὅθεν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς η' (1623—1644) τῇ 6 Ἰουλίου 1624 συνέχαιρε δι' ἰδιογράφου γράμματος, «ὑπογραφέντος διὰ τῆς χειρὸς ἐκείνης, δι' ἧς ἐν ἔτει 1633 ὑπέγραψε τὴν καταδικὴν τοῦ Γαλιλαίου εἰπόντος, ὅτι ἡ γῆ κινεῖται»³, καὶ ἠνυχάριστε τῷ Césy κατορθώσαντι νὰ ἐξορίσῃ τὸν δεινὸν πολέμιον τοῦ παπισμοῦ⁴. Ὁ Ἀνθιμος μετὰ τὴν ἐνθρόνισιν αὐτοῦ ἔστειλεν εἰς Ρόδον δύο Ἀρχιερεῖς προτρέπων τὸν Λούκαριν ἵνα παραιτηθῆ τοῦ θρόνου καὶ ἡσυχάσῃ ἐν ἀγίῳ Ὄρει ὡς ἀπλοῦς μοναχός. Ἀλλ' ὁ ἐξόριστος Πατριάρχ-

1. Αὐτόθι, σ. 211.

2. *Κ. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Γ, 563.

3. *Δημητραπεκοπούλου*, Περὶ τοῦ... Μητροφάνους Κριτοπούλου σ. 8. *Μάγκου Ρενιέρη*, Κύριλλος Λούκαρις, σ. 33.

4. *Semnoz* ἐνθ' ἄν. σ. 99. Τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα ἐδημοσίευσεν τῷ 1648 ὁ Goar ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ συγγράμματος τοῦ Κωδινοῦ, Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας σ. 421. Περὶ *Μ. Ρενιέρη*, Κύριλλος Λούκαρις σ. 33.

χης, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Césy, εἶπεν ὅτι ἔχει ἱκανοὺς φίλους ἵνα καὶ πάλιν ἀποκατασταθῆ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. Σκέψις ἐγένετο τότε ὑπὸ τῶν προσκειμένων τοῖς ἰησουίταις μητροπολιτῶν, ἵνα καθαιρέσῃ ὁ νέος Πατριάρχης πάντας τοὺς φίλους τοῦ Λουκάρεως μητροπολίτας, ἀλλ' ὁ Césy ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε νὰ παταχθῆ ἀπ' εὐθείας αὐτὸς ὁ Λούκαρις διὰ καθαιρέσεως καὶ ἀναθεματισμοῦ· πρὸς τοῦτο δὲ ὑπέβαλε καὶ σχετικὸν ὑπόμνημα εἰς τὸν Πατριάρχην Ἄνθιμον, ὅπερ ἑλληνιστὶ μετέφρασεν ὁ ἐφημέριος τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας'. Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων ἐλπίδων περὶ δλέθρου τοῦ Λουκάρεως αἴφνης ἔμαθεν ὁ Césy, ὅτι οὗτος ἐπανήροτο ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ. Τῇ 7 Σεπτεμβρίου ἐπληροφῶρει τὴν Κυβέρνησιν αὐτοῦ ὁ Césy, ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ὀλλανδίας ἐστάλη εἰς Ρόδον εἰς τσαούσης ἵνα φέρῃ τὸν Λούκαριν. Ὁ Césy διὰ ψευδῶν πληροφοριῶν προσεπάθησε νὰ περικαλύψῃ τὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ· βέβαιον δὲ εἶνε, ὅτι τῇ ἐπεμβάσει τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου διὰ τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ Rowe, ὁ μέγας Βεζύρης διέταξε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Λουκάρεως².

Ἐν θριάμβῳ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ἐγένετο δεκτὸς ἐν Κων/πόλει ὁ μέγας Πατριάρχης. Πάντες προσέτρεχον εἰς τὸν Γαλατᾶν, ὅπου διέμεινεν, ἵνα χαιρετίσωσιν αὐτὸν καὶ ἀσπασθῶσι τὴν δεξιάν αὐτοῦ. Πρὸς αὐτὸν προσῆλθε καὶ αὐτὸς ὁ Ἄνθιμος, συγγνώμην ζητῶν καὶ παραιτούμενος τὸν θρόνον. Οὕτως ἀνετρέποντο τῶν ἰησουιτῶν τὰ σχέδια, ἀλλ' ὁ πολυπράγμων Césy καλέσας αὐτὸν εἰς τὴν Γαλλικὴν Πρεσβείαν ἔπεισεν αὐτὸν ἵνα ἐπιμείνῃ. Ὅθεν, ἐν ᾧ τῇ 1 ἢ 2 Ὀκτωβρίου προῦκειτο νὰ καταλάβῃ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Λούκαρις, τὴν ἐσπέραν τῆς 1 Ὀκτωβρίου, συνεπεῖα μεσολαβήσεως τοῦ Césy, ὁ μέγας Βεζύρης, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ πρεσβευτοῦ, «ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἄνθιμου, ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵνα δώσῃ τὸ χρηματικὸν δῶρον, τὸ ὀφειλόμενον παρὰ τῶν Ἑλλήνων Πατριαρχῶν ἀνὰ πᾶσαν ἐκλογὴν» ὥστε σήμερον (2 Ὀκτωβρίου) προκηρῦξις ἐγένοντο ἀνὰ τὴν πόλιν, ὁ δὲ ρηθεις Ἄνθιμος ἀπελθὼν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐγκατέστη ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, ἐν ᾧ εὕρισκεται τὰ νῦν· ἀλλ' ἂν δὲν ἀπατώμαι, δὲν θὰ ἔχῃ τὸ ἀπαιτούμενον σθένος ἵν' ἀντιστῆ εἰς τὰς ραδιουργίας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ· διότι πάντες οἱ μητροπολίται καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Ἑλλήνων βιάζουσιν αὐτὸν συνεχῶς νὰ παραιτηθῆ ὑπὲρ τοῦ Κυρίλλου».

(Συνεχίζεται)

1. Hurmuzaki, σ. 220. Semnoz, ἐνθ' ἄν. σ. 99. 100.

2. Aymon, ἐνθ' ἄν. σ. 207. 8. Hurmuzaki, ἐνθ' ἄν. σ. 220-224.